

בראשית פרק מד

במרכז הלימוד עומדים עלילת הגביע ונאומו של יהודה. יוסף רוקם עלילה שבעטיה האחים עומדים במבחן הדומה לסיפור מכירת יוסף. יהודה נחלץ לעזרת בנימין ויוצא בנאום מוקפד ומעמיק בכדי לשכנע להציל את אחיו. ללימוד הפרק יוקדשו שני שיעורים

שאלות מכוונות למידה:

- מדוע יוזם יוסף את עלילת הגביע?
- באילו דרכים מבקש יהודה לשכנע את שליט מצרים לשחרר את בנימין?

2..... **מבנה הפרק**

3..... **עלילת הגביע [פסוקים א-יז]**

6..... **נאום יהודה [פסוקים יח-לד]**

9..... **הקשר רחב [רשות]**

10..... **הקשר אישי [רשות]**

מבנה הפרק

<p>(א) ויצו את אשר על ביתו לאמר מלא את אמתחת האנשים אכל כאשר יוכלון שאת ושים כסף איש בפי אמתחתו: (ב) ואת גביעי הכסף תשים בפי אמתחת הקטן ואת כסף שברו ויעש כדבר יוסף אשר דבר:</p>	<p>עלילת הגביע</p>
<p>(ג) הבקר אור והאנשים שלחו המה וחמריהם: (ד) הם יצאו את העיר לא הרחיקו ויוסף אמר לאשר על ביתו קום רדף אחרי האנשים והשגתם ואמרת אלהם למה שלמתם רעה תחת טובה: (ה) הלוא זה אשר ישטה אדני בו והוא נחש נחש בו הרעתם אשר עשיתם: (ו) וישגם וידבר אלהם את הדברים האלה: (ז) ויאמרו אליו למה ידבר אדני כדברים האלה חלילה לעבדיך מעשות כדבר הזה: (ח) הן כסף אשר מצאנו בפי אמתחתינו השיבנו אליך מארץ כנען ואיך נגנב מבית אדניך כסף או זהב: (ט) אשר ימצא אתו מעבדיך ומת וגם אנחנו נהיה לאדני לעבדים: (י) ויאמר גם עתה כדברכם בן הוא אשר ימצא אתו יהיה לי עבד ואתם תהיו נקים: (יא) וימהרו ויורדו איש את אמתחתו ארצה ויפתחו איש אמתחתו: (יב) ויחפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא הגביע באמתחת בנימן: (יג) ויקרעו שמלתם ויעמס איש על חמרו וישבו העירה:</p>	
<p>(יד) ויבא יהודה ואחיו ביתה יוסף והוא עודנו שם ויפלו לפניו ארצה: (טו) ויאמר להם יוסף מה המעשה הזה אשר עשיתם הלוא ידעתם כי נחש ינחש איש אשר כמני: (טז) ויאמר יהודה מה נאמר לאדני מה נדבר ומה נצטדק האלהים מצא את עון עבדיך הננו עבדים לאדני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו: (יז) ויאמר חלילה לי מעשות זאת האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אל אביכם:</p>	<p>נאום יהודה</p>
<p>(יח) ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה: (יט) אדני שאל את עבדיו לאמר היש לכם אב או אח: (כ) ונאמר אל אדני יש לנו אב זקן וילד זקנים קטן ואחיו מת ויותר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו: (כא) ותאמר אל עבדיך הורדהו אלי ואשימה עיני עליו: (כב) ונאמר אל אדני לא יוכל הנער לעזוב את אביו ועזב את אביו ומת: (כג) ותאמר אל עבדיך אם לא ירד אחיכם הקטן אתכם לא תספון לראות פני: (כד) ויהי כי עלינו אל עבדך אבי ונגד לו את דברי אדני: (כה) ויאמר אבינו שבו שברו לנו מעט אכל: (כו) ונאמר לא נוכל לרדת אם יש אחינו הקטן אתנו וירדנו כי לא נוכל לראות פני האיש ואחינו הקטן איננו אתנו: (כז) ויאמר עבדך אבי אלינו אתם ידעתם כי שנים ילדה לי אשתי: (כח) ויצא האחד מאתי ואמר אף טרף טרף ולא ראיתיו עד הנה: (כט) ולקחתם גם את זה מעם פני וקרהו אסון והורדתם את שיבתי ברעה שאלה: (ל) ועתה כבאי אל עבדך אבי והנער איננו אתנו ונפשו קשורה בנפשו: (לא) והיה כראותו כי אין הנער ומת והורידו עבדיך את שיבת עבדך אבינו ביגון שאלה: (לב) כי עבדך ערב את הנער מעם אבי לאמר אם לא אביאנו אליך וחתאתי לאבי כל הימים: (לג) ועתה ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדני והנער יעל עם אחיו: (לד) כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי פן אראה ברע אשר ימצא את אבי:</p>	

עלילת הגביע [פסוקים א-יז]

עלילת הגביע (פסוקים א - יז)

א וַיֵּצֵא אֶת אֲשֶׁר עַל בֵּיתוֹ לֵאמֹר מִלֵּא אֶת אֲמֶתְחַת הָאֲנָשִׁים אֲכַל כַּאֲשֶׁר יוּכְלוּן שָׂאת וְשִׁים כֶּסֶף אִישׁ בְּפִי אֲמֶתְחַתּוֹ: ב וְאֵת גְּבִיעֵי גְבִיעַ הַכֶּסֶף תְּשִׁים בְּפִי אֲמֶתְחַת הַקֶּטֶן וְאֵת כֶּסֶף שִׁבְרוֹ וַיַּעַשׂ כְּדִבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר: ג הַבֶּקֶר אֹרֵךְ וְהָאֲנָשִׁים שָׁלְחוּ הֵמָּה וַחֲמֹרֵיהֶם: ד הֵם יָצְאוּ אֶת הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וַיֹּסֵף אָמַר לְאֲשֶׁר עַל בֵּיתוֹ קוּם רְדֹף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים וְהַשְׁגַּתְם וְאֲמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְמָה שְׁלַמְתֶּם רְעָה תַּחַת טוֹבָה: ה הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתָּה אֲדֹנָי בּוֹ וְהוּא נָחַשׁ יִנְחַשׁ בּוֹ הֲרַעְתֶּם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם: ו וַיִּשְׁגֹּם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: ז וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לְמָה יְדַבֵּר אֲדֹנָי כְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה חֲלִילָה לְעַבְדֶּיךָ מַעֲשׂוֹת כְּדִבְרֵי הַזֶּה: ח הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מִצְאָנוּ בְּפִי אֲמֶתְחַתֵּינוּ הִשִּׁיבְנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאִיךָ נִגְנַב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב: ט אֲשֶׁר יִמְצָא אֹתוֹ מִעַבְדֶּיךָ וּמֵת וְגַם אֲנַחְנוּ נִהְיֶה לְאֲדֹנָי לְעַבְדִּים: י וַיֹּאמֶר גַּם עִתָּה כְּדִבְרֵיכֶם כֵּן הוּא אֲשֶׁר יִמְצָא אֹתוֹ יִהְיֶה לִי עֶבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִים: יא וַיִּמְהָרוּ וַיִּרְדּוּ אִישׁ אֶת אֲמֶתְחַתוֹ אֲרָצָה וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ אֲמֶתְחַתּוֹ: יב וַיַּחֲפֹשׂ בַּגְּדוֹל הַחַל וּבְקֶטֶן כָּלָה וַיִּמְצָא הַגְּבִיעַ בְּאֲמֶתְחַת בְּנִימָן: יג וַיִּקְרְעוּ שְׂמֹלְתָם וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל חֲמֹרוֹ וַיִּשְׁבוּ הָעִירָה: יד וַיָּבֹא יְהוּדָה וְאַחִיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עוֹדְנוֹ שָׁם וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו אֲרָצָה: טו וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מָה הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם הֲלוֹא יָדַעְתֶּם כִּי נָחַשׁ יִנְחַשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כִּמְנִי: טז וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מָה נֹאמַר לְאֲדֹנָי מָה נְדַבֵּר וּמָה נַצְטַדֵּק הָאֱלֹהִים מִצָּא אֶת עוֹן עַבְדֶּיךָ הֲנֵנוּ עַבְדִּים לְאֲדֹנָי גַּם אֲנַחְנוּ גַּם אֲשֶׁר נִמְצָא הַגְּבִיעַ בִּידּוֹ: יז וַיֹּאמֶר חֲלִילָה לִי מַעֲשׂוֹת זֹאת הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגְּבִיעַ בִּידּוֹ הוּא יִהְיֶה לִי עֶבֶד וְאַתֶּם עָלוּ לְשָׁלוֹם אֶל אֲבִיכֶם:

הערה למורה: התלמיד צריך להכיר את השתלשלות העניינים של סיפור עלילת הגביע ואת התגובות השונות להאשמת הגניבה.

הפרשנים מבארים מה עמד מאחורי עלילת הגביע:

אברבנאל פס' א:

והנה עם כל הניסיון שעשה יוסף לאחיו בעלילת המרגלים, עוד נשאר ספק בליבו, האם היה להם אהבה עם בנימין, או אם היו עדיין שונאים את בני רחל אמו. ולכן רצה להביא את בנימין בפרט בניסיון הגביע ולראות אם ישתדלו להצילו.

לתלמידי חמש יחידות - המשך פירוש אברבנאל:

אבל חשש עם זה, אולי יחשבו אחיו שיהיה אמת שבנימין גנב את הגביע, כמו שרחל גנבה את התרפים לאביה, ואולי מפני זה יאמרו 'הנפש החוטאת היא תמות' ואל ידרשו בעדו, בכל כוחם, לא לשנאתם אותו, כי אם לבושתם מרוע המעשה. הנה מפני זה צווה יוסף לשום (להשיב) עם הגביע כסף

שברו וכן כספיהם של כולם, שבוה יכירו הם, שלא הייתה אשמת בנימין ורשעתו, כי אם עלילת האדון, ובידיעתם זו, אם יחמלו עליו וישתדלו להוציאו מעבדותו, יודע שהם אוהבים אותו ויהיו בעיני יוסף בעלי תשובה גמורים ויטיב עימהם כמו שעשה.

פירוש עקדת יצחק

ולזה מיד חשב עלילת הגביע [כבר בפרק מב], אלא שלא היה שם בנימין, והוצרך להתעולל עלילות ולגלגל ביאתם.

התפיסה שמציגים האברבנאל ובעל עקדת יצחק מבוססת על תהליך התשובה שמובא ברמב"ם:

רמב"ם, הלכות תשובה פרק ב

איזו היא תשובה גמורה- זה שבא לידו דבר שעבר בו, ואפשר בידו לעשות, ופירש ולא עשה מפני התשובה, לא מיראה ולא מכישלון כוח.

המצב שנוצר בעקבות עלילת הגביע הוא מצב דומה לסיפור המכירה בו חטאו האחים, וכיון שעמדו במבחן ולא חטאו בבנימין, זו הוכחה ששבו בתשובה שלמה על חטא המכירה

מבנה דברי האחים – קל וחומר

ז וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לְמָה יִדְבַר אֲדֹנָי בְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה חֲלִילָה לְעַבְדֶּיךָ מַעֲשׂוֹת בְּדָבָר הַזֶּה: ח הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מְצָאנוּ בְּפִי אִמְתְּחֵתֵינוּ הֵשִׁיבֵנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאִיךָ נִגְנַב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוּ זָהָב

רש"י

זה אחד מעשרה קל וחומר האמורים בתורה.

- מהו ה'קל' ומה ה'חומר' בדברי האחים?

הערה למורה: יש כאן הזדמנות ללמד את התלמידים מהו 'קל וחומר' ובמיוחד לעמוד על האבחנה מהו ה'קל' ומהו 'החומר' משום שלעיתים קרובות הם מתבלבלים בכך.

תגובת האחים לעלילה

יב...וַיִּמְצָא הַגְּבִיעַ בְּאִמְתְּחֵת בְּנִימִן: יג וַיִּקְרְעוּ שְׂמֹלֹתָם וַיַּעֲמִסוּ אִישׁ עַל־חֻמְרוֹ וַיֵּשְׁבוּ הָעִירָה:

יש לשים לב שהכתוב אינו מזכיר כל עימות בין האחים לבין בנימין (ואת הנקודה הזו, לפי האברבנאל ובעל עקדת יצחק, ביקש לבחון יוסף)

(יד) וַיְבֹא יְהוּדָה וְאָחִיו יוֹסֵף וְהוּא עוֹדֵנוּ שָׁם וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו אֲרֻצָּה: (טו) וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מָה הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם הֲלוֹא יָדַעְתֶּם כִּי נַחֵשׁ יִנְחֵשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כָּמֹנִי: (טז) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מָה נֹאמַר לְאֲדֹנָי מָה נִדְבַר וּמָה נִצְטַדֵּק הָאֱלֹהִים מִצָּא אֶת עֹן עֲבָדֶיךָ הֲנֵנוּ עֲבָדִים לְאֲדֹנָי גַּם אֲנַחְנוּ גַּם אֲשֶׁר נִמְצָא הַגְּבִיעַ בְּיָדוֹ: (יז) וַיֹּאמֶר חֲלִילָה לִי מַעֲשׂוֹת זֹאת הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגְּבִיעַ בְּיָדוֹ הוּא יִהְיֶה לִי עֶבֶד וְאַתֶּם עָלוּ לְשָׁלוֹם אֶל אֲבִיכֶם: פ

נשים לב לתפנית בפסוקים. עד כה דיבר יוסף עם 'האנשים' ואילו כאן מתבררת מנהיגותו של יהודה: יהודה- ואחיו.

יהודה מצדיק עליו את הדין:

ספורנו פס' טז

הא-להים מצא את עוון עבדיך. לא בשביל זה אנו נענשים שלא חטאנו בזה כלל אלא בשביל עוון שעשינו לימים ראשונים, רצה האל להענישנו ולהיפרע ממנו על ידך.

הערה למורה: כאן המקום לחזור אל הידע של התלמידים מפרק מב במקומות השונים שבהם חוזרת התחושה של האחים שהדברים המתרחשים כאן אינם בינם לבין האיש המצרי.

פרק מב:

(כא) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו אֲבָל אֲשָׁמִים אֲנַחְנוּ עַל אָחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְּנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמַעְנוּ עַל בֶּן בְּאֵה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת: (מדוע הם נזכרים כאן באחיהם?)

(כח) וַיַּחְרְדוּ אִישׁ אֶל אָחִיו לֵאמֹר מָה זֹאת עָשָׂה אֱ-לֹהִים לָנוּ: (מדוע הם סבורים שא-להים עשה להם את זאת?)

ובפרקנו:

הא-להים מצא את עון עבדיך

מדבריו של יהודה עולה תחושה של כניעה והוא אינו מבקש דבר, רק כאשר מציע השליט המצרי לשחרר את כולם ולהשאיר את בנימין, הוא פונה אליו בבקשה לשחרר את בנימין ולהשאר במקומו:

נאום יהודה [פסוקים יח-לד]

סגנון הנאום - האם הנאום היה נאום פיוס או נאום מלחמה?

הערה למורה:

כדאי לתת התלמידים (לפני שיקראו את הנאום) לחשוב איתם ביחד מה צריך להיות בנאום כזה? באילו אמצעים יכול יהודה לנקוט על מנת לשכנע את השליט המצרי ואח"כ לבחון אם הדברים שעליהם דיברו באו לידי ביטוי בדברי יהודה

מפשוטו של מקרא עולה שמדובר בנאום פייסני, שמטרתו לרכך את השליט המצרי, שיבטל את העונש הצפוי לבנימין, בשני אמצעים מרכזיים: **דברי חנופה** וביטויים **המעוררים רחמים**.

(יח) וַיִּגֶשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי יְדֹבֵר נָא עֲבָדְךָ דָּבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנָי וְאֵל יֵחֵר אִפְּךָ בְּעֲבָדְךָ כִּי כְמוֹד כְּפָרְעָה: (יט) אֲדֹנָי שְׂאֵל אֶת עֲבָדְךָ לֵאמֹר הֲיֵשׁ לָכֶם אָב או אַח: (כ) וַנֹּאמֶר אֵל אֲדֹנָי יֵשׁ לָנוּ אָב זָקֵן וַיֵּלֶד זָקִינִים קָטָן וְאָחִיו מֵת וַיִּתֵּר הוּא לְבָדוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אָהָבוֹ: (כא) וַתֹּאמֶר אֵל עֲבָדְךָ הוֹרְדָהוּ אֵלַי וְאִשְׁמָה עֵינֵי עָלָיו: (כב) וַנֹּאמֶר אֵל אֲדֹנָי לֹא יוּכַל הַנְּעַר לְעֹזֵב אֶת אָבִיו וְעֹזֵב אֶת אָבִיו וּמֵת: (כג) וַתֹּאמֶר אֵל עֲבָדְךָ אִם לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטָן אִתְּכֶם לֹא תִסְפּוּן לְרְאוֹת פָּנָי: (כד) וַיְהִי בִּי עָלֵינוּ אֵל עֲבָדְךָ אָבִי וַנִּגְדַּל לוֹ אֶת דְּבָרֵי אֲדֹנָי: (כה) וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שָׁבוּ שָׁבְרוּ לָנוּ מְעַט אֲכָל: (כו) וַנֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם יֵשׁ אֲחִינוּ הַקָּטָן אִתָּנוּ וַיִּרְדָּנוּ כִּי לֹא נוּכַל לְרְאוֹת פָּנֵי הָאִישׁ וְאֲחִינוּ הַקָּטָן אִינָנוּ אִתָּנוּ: (כז) וַיֹּאמֶר עֲבָדְךָ אָבִי אֵלֵינוּ אִתָּם יִדְעֶתֶם כִּי שָׁנִים יֵלְדָה לִּי אִשְׁתִּי: (כח) וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וַאֲמַר אֶךָ טָרֶף טָרֶף וְלֹא רְאִיתִיו עַד הַנְּהָה: (כט) וּלְקַחְתֶּם גַּם אֶת זֶה מֵעַם פָּנֵי וְקָרְהוּ אֶסּוֹן וְהוֹרְדְתֶם אֶת שִׁבְתִּי בְרַעַה שְׂאֵלָה: (ל) וְעַתָּה כִּבְאִי אֵל עֲבָדְךָ אָבִי וְהַנְּעַר אִינָנוּ אִתָּנוּ וְנִפְשׁוּ קִשׁוּרָה בְּנִפְשׁוֹ: (לא) וְהִיָּה כְּרְאוֹתוֹ כִּי אֵין הַנְּעַר וּמֵת וְהוֹרִידוּ עֲבָדְךָ אֶת שִׁבְתִּי עֲבָדְךָ אָבִינוּ בִּיגוֹן שְׂאֵלָה: (לב) כִּי עֲבָדְךָ עָרַב אֶת הַנְּעַר מֵעַם אָבִי לֵאמֹר אִם לֹא אָבִיאָנוּ אֵלֶיךָ וְחֻטָּאתִי לְאָבִי כָּל הַיָּמִים: (לג) וְעַתָּה יֹשֵׁב נָא עֲבָדְךָ תַּחַת הַנְּעַר עֲבָד לְאֲדֹנָי וְהַנְּעַר יַעַל עִם אָחִיו: (לד) כִּי אִיךָ אֶעֱלֶה אֵל אָבִי וְהַנְּעַר אִינָנוּ אִתִּי פֶן אֶרְאֶה בְרַע אֲשֶׁר יִמְצֵא אֶת אָבִי :

בנאום יש שימוש רב במילים היוצרות אווירה של **כבוד וחנופה (13 פעמים לשון עבד, 7 פעמים לשון אדוני)**, מילים אלו מחדדות את ההירארכיה הברורה שבין האדון המצרי צפנת פענח, לבין "עבדיו" – יהודה (עבדך), יעקב (עבדך אבי) וכל משפחתם (עבדך). יהודה אפילו משווה בין צפנת פענח לבין פרעה: "כִּי כְמוֹד כְּפָרְעָה".

כמו כן, יש כינויי משפחה רבים, המנסים לעורר את הרחמים ואת הרגש המשפחתי של השליט המצרי:

14 פעמים לשון אב, 7 פעמים נער, 6 פעמים אח, פעם אחת ילד, ו-4 פעמים כינוי "קטן" בנוגע לאח ולילד.

ואולם, חז"ל מצאו רמזים בסגנון הכתובים לכך שהייתה לו גם מגמה תקיפה יותר:

בראשית רבה פרשת וירא פרשה מט:

ר' יהודה אומר: הגשה למלחמה יוגש יואב והעם אשר עמו לפני ארם למלחמה' (דב"א יט).
 ר' נחמיה אמר הגשה לפיוס מד"א [כמו שנאמר] יוגשו בני יהודה אל יהושעי' (יהושע יד).
 רבנן אמרי הגשה לתפלה, המד"א יויהי כעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר ה' אלהי אברהם יצחק וישראל היום יודע כי אתה אלהים בישראל וגו' (מלכים א יח).
 ר"א פשט ליה אם למלחמה אני בא, אם לפיוס אני בא, אם לתפלה אני בא.

חז"ל מצאו רמזים בכתוב, לכך שהשורש נ.ג.ש.י מופיע בהקשר של מלחמה, פיוס ותפילה ויהודה מוכן לכל אלו.

להעמקה: דברי החכמים מזכירים את הכנותיו של יעקב למפגש עם עשיו – דורון, תפילה ומלחמה.

הערה למורה: יש לשים לב שהמפגש בין יעקב לעשיו בפרק ל"ב איננו חלק מתוכנית הלימודים. מומלץ למורה לעיין בפרק ל"ב ובדברים רש"י שם לפסוק ט.

בדרך זו מפרש רש"י את תחילת פסוק י"ח:

(יח) וַיִּגַּשׁ אֱלֹהֵי יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בֵּי אֲדָנִי יְדַבֵּר נָא עֲבָדְךָ דָּבָר בְּאָזְנֵי אֲדָנִי וְאֵל יַחַר אַפְּךָ בְּעַבְדְּךָ כִּי כְמוֹךָ בְּפָרְעָה:

רש"י יח:

ויגש אליו וגו'. דבר באזני אדני - יכנסו דברי באזניך:
 ואל יחר אפך - מכאן אתה למד שדבר אליו קשות:

- כיצד מוכיח רש"י מן הכתובים שדיבר קשות?

הערה למורה: 'דיבור' בלשון התורה הוא דבר קשה בניגוד ל'אמירה' ורש"י מביא לכך הוכחה מבראשית פרק מ"ב: רש"י (שמות פרק לב פסוק ז):

וידבר - לשון קושי הוא, כמו (בראשית מב ז) וידבר אתם קשות:

תוכן הנאום

מבחינת תוכנו נחלק הנאום לשלושה חלקים :

- א. פסוקים יט-כג : חזרה על דברים הידועים ליוסף
- ב. פסוקים כד-לב : סיפור הדברים שהתרחשו בבית יעקב, ואינם ידועים ליוסף
- ג. פסוקים לג-לד : הצעתו של יהודה לקבל את עונשו של בנימין

ע"פ **נחמה ליבוביץ**, ניתן לחלק בדרך נוספת :

- א. יט-כט : אירועי העבר
- ב. ל-לב : העתיד (מה יקרה אילו...) - מסקנת אירועי העבר
- ג. לג-לד : הצעת יהודה

נחמה מנתחת את תוכן הנאום ומסבירה בנוגע לחלקו הראשון של הנאום כך :

נחמה ליבוביץ

לכאורה אין זה אלא סיפור העובדות... למה על יהודה להזכיר ליוסף את הידוע לו יפה? ומיד ניווכח שאין בזה אלא זעקת המרגיש בהתעללות, טענת החף מפשע הרוצה לומר, כי פחים נטמנו לרגליו ואין הוא מעז לומר זאת בגלוי....

כא ותאמר אל עבדיך הורדהו אלי ואשימה עיני עלי: וכי אמר יוסף מילים אלה? ומה כוונתם? ושוב נראה כאן כעין טענה ותביעה מוסתרת... (עיונים בספר בראשית, עמ' 345)

בשתי החלוקות מילת המעבר היא "ועתה" דבריו של יהודה מטרטם לגרום לשליט המצרי לוותר על בנימין ולשלוח אותו בחזרה עם האחים לכנען.

המלצה לקריאה : כיצד משפיע נאום יהודה על יוסף? הרב יואל בן נון [במאמרו הלם הגילוי - "מפני מה לא שלח יוסף לאביו"](#), פורס את הפרשנות לסוגיה זו ומציע פרשנות חדשה. [הרב יעקב מדן עונה לו במאמרו](#) ומציע פרשנות אחרת.

הקשר רחב [רשות]

העימות בין יהודה ליוסף - פילוג הממלכה, והפיוס - הגאולה:

העימות בין יהודה לבין יוסף הופיע שוב בהיסטוריה הישראלית ונשא פנים קשות: פילוג הממלכה לממלכת ישראל, שכונתה בנביאים 'אפרים', ולממלכת יהודה (במל"א פרק יא); ומלחמות אחים בין שתי הממלכות בימי בית ירבעם ובית בעשא (מל"א יד, ל; שם טו, ז, טז), ומאוחר יותר בין אמציהו מלך יהודה ליהואש מלך ישראל (מל"ב יד, ח-יד).

נבואות הנחמה של הנביאים ישעיהו ויחזקאל משרות על האחדות שתהיה לעתיד לבוא:

ישעיהו פרק יא:

יג וְסָרָה קִנְאֵת אֶפְרַיִם וְצַרְרֵי יְהוּדָה וְכִרְתּוּ אֶפְרַיִם לֹא יִקְנֹא אֶת יְהוּדָה וְיְהוּדָה לֹא יִצַּר אֶת אֶפְרַיִם:

יחזקאל פרק לז:

טז וְאַתָּה בֶן אָדָם קַח לְךָ עֵץ אֶחָד וְכָתֵב עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבָרְיוֹ וְלִקַּח עֵץ אֶחָד וְכָתֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבָרְיוֹ יִזְ וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לְאֶחָדִים בְּיָדְךָ: ... יט דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר ה' א-לוֹקִים הִנֵּה אֲנִי לֹקַח אֶת עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבָרְיוֹ וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת עֵץ יְהוּדָה וְעָשִׂיתָם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדֵי: כ וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם בְּיָדְךָ לְעֵינֵיהֶם: כא וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר ה' א-לוֹקִים הִנֵּה אֲנִי לֹקַח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִלְכוּ שָׁם וְקִבְצַתִּי אֹתָם מִסָּבִיב וְהִבֵּאתִי אוֹתָם אֶל אֲדָמָתָם: כב וְעָשִׂיתִי אֹתָם לְגוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמִלֶּךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֹלָם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִהְיוּ עוֹד לְשְׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יִחָצוּ עוֹד לְשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד: ... כד וְעַבְדֵי דָוִד מֶלֶךְ עָלֵיהֶם וְרוּעֵה אֶחָד יִהְיֶה לְכֹלָם וּבְמִשְׁפָּטֵי יִלְכוּ וְחֻקְתִּי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אוֹתָם:

הקשר אישי [רשות]

מנהיגותו של יהודה:

בפרק למדנו על מנהיגותו של יהודה ועל לקיחת האחריות על אחיו [ועל אביו]
מה ניתן ללמוד מתוך הפרק על מנהיג ראוי?
האם נתקלנו באירועים בהם נדרשנו למסירות הנפש ולקיחת אחריות?